O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
S.Normamatov
2023-yil 28 -avgust

MORFOLOGIYA

FANI BO‘YICHA

SILLABUS

Bilim sohasi: 200 000 – San’at va gumanitar fanlar

Ta’lim sohasi: 230 000 – Tillar

Ta’lim yo‘nalishi: **60230800**-Kompyuter lingvistikasi

Toshkent – 2023

CamScanner

Fan/modul kodi M1205	Fan/modul turi majburiy		Ta'lim tili o'zbek				Ishlab chiqilgan o'quv yili 2023/2024			
Semestr	Har bir semestrdagi fan/modulning nomi	ECTS - Kreditlar	Haftalik dars soatlari	O'quv mashg'ulotlari (soat)					Mustaqil ta' lim (soat)	Jami yuklama (soat)
				Jami:	ma' ruza	seminar	amaliy	laboratoriya		
2	Morfologiya	5	4	60	20	0	40	0	90	150
	Jami:	**5**	**4**	**60**	**20**	**0**	**40**	**0**	**90**	**150**

Fan maqsadi (FM)

Hozirgi o'zbek tilining morfologiya sathiga oid nazariy tushunchalarni o'rgatish va ularni amaliyotda qo'llay olish, talabalarga morfologiya, so'zshakli bo'yicha mustahkam bilim darajasini, shuningdek, morfologik tahlil ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.

Fanni o'zlashtirish uchun zarur boshlang'ich bilimlar	
1.	Tilshunoslikka kirish
2.	Leksikologiya va leksikografiya
3.	Tillar tipologiyasi

Ta'lim natijalari (TN)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

Dunyoqarash bilan bog'liq falsafiy bilimlarga tizimli ega bo'lish, adabiy tilning o'ziga xos me'yorlarini anglash uni shevadan farqlay olish, tabiiy tilni qayta ishlash, morfologik tahlil ko'nikmasiga ega ega bo'lishi, so'z turkumlarini teglay olish **bilimiga,**

Yaratilayotgan o'zbek tili Milliy korpusi bazasini takomillashtirishni bilishi, uning leksikografik bazasini yaratishni bilishi, matnlarni til korpuslari bazalari uchun tokenizatsiya qila olishi, xususiy til korpuslari yarata olish **ko'nikmasiga,**

Turli maqsadlar uchun axborot va intellektual tizimlarining lingvistik va kognitiv komponentlarini yaratish va takomillashtirish (tezaurus, lingvistik ontologiyalar, ma'lumotlar bazalari, bilimlar bazalari, sintaktik tahlil tizimlari – parserlar, semantik tahlil dasturlari, morfoanalizatorlar)ni bilish kabi **kasbiy kompetensiyalarga** ega bo'ladi.

Talabalarning kreditlarni olish tartibi

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi 824-sonli qarori bilan tasdiqlangan "OTMlarda o'quv jarayoniga kredit-modul tizimini joriy etish tartibi to'g'risida Nizom"ning 15- va 30-bandlariga asosan Morfologiya fanidan 2-semestr **150 soat** *o'quv yuklamasini o'zlashtirgan*, fan dasturi (sillabus)da belgilangan baholash tartibiga ko'ra *ijobiy baholanib kasbiy kompetensiyalarni yetarli darajada egallagan* talabaga 2-semestr **5 kredit beriladi.**

Talaba belgilangan *ta'lim olish natijalariga erisha olmagan taqdirda* **kreditlar berilmaydi.**

Talabalarning bilimini baholash O'zbekiton Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018-yil 9-avgustdagi 19-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida"gi Nizom talablari asosida belgilanadi.

Talabalarning bilimini baholash mezonlari:

5 (a'lo) baho - talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda;

4 (yaxshi) baho - talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda;

3 (qoniqarli) baho - talaba olgan bilimini amalda qo'llay oladi, fanning mohiyatni tushunadi, biladi, aytib beradi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda;

2 (qoniqarsiz) baho - talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning mohiyatini tushunmaydi hamda fan bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda.

1. Nazoratlarni amalga oshirish tartibi.

Oraliq nazorat: o'tilgan mavzular asosida yozma, individual loyiha va prezentatsiya topshirish shaklida o'tkaziladi.

Yakuniy nazorat: semestr davomida o'tilgan mavzular bo'yicha yozma shaklida o'tkaziladi.

Izoh: *Oraliq nazorat turi har bir fan bo'yicha fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda 2 martagacha o'tkazilishi mumkin.*

Talabani oraliq nazorat turi bo'yicha baholashda, uning o'quv mashg'ulotlari davomida olgan baholari inobatga olinadi.

Nazoratlarning o'tkazilishi muddatlari muyyan o'quv yilida tasdiqlangan o'quv jarayoni jadvali asosida tashkil etiladi.

CamScanner

Fan mazmuni		Soat
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M) (2-semestr)		**20**
M1	Kirish. Kompyuter lingvistikasida morfologiyaning ahamiyati. Grammatik kategoriyalar	2
M2	Hozirgi o'zbek tilida so'z turkumlari. Mustaqil so'zlar	2
M3	Fe'l so'z turkumi. Fe'lning o'zgalovchi kategoriyasi	2
M4	Ot so'z turkumi	2
M5	Sifat so'z turkumi. Son so'z turkumi	2
M6	Ravish so'z turkumi	2
M7	Taqlid so'zlar. Olmosh so'z turkumi	2
M8	Sintaktik shakl hosil qiluvchi kategoriyalar. Kesimlik shakllari	2
M9	Hozirgi o'zbek tilida yordamchi so'zlar	2
M10	Hozirgi o'zbek tilida so'z-gaplar	2
Mashg'ulotlar shakli: amaliy mashg'ulot (A) (2-semestr)		**40**
A1	"Morfologiya"ga kirish Kompyuter lingvistikasida morfologiyaning o'rni	2
A2	Grammatik shakl, grammatik ma'no va grammatik kategoriya.	2
A3	O'zbek tilida so'z turkumlari. Mustaqil so'z turkumlari.	2
A4	Fe'l, uning grammatik xususiyatlari va tasniflovchi kategoriyalari	4
A5	Ot, uning grammatik xususiyatlari va tasniflovchi kategoriyalari.	4
A6	Sifat, uning grammatik xususiyatlari va tasniflovchi kategoriyalari.	2
A7	Son, uning grammatik xususiyatlari va tasniflovchi kategoriyalari.	2
A8	Ravish va uning grammatik xususiyatlari.	2
A9	Taqlid va uning grammatik xususiyatlari.	2
A10	Olmosh va uning grammatik xususiyatlari.	2
A11	O'zbek tilida sintaktik shakl hosil qiluvchi kategoriyalar	2
A12	Egalik kategoriyasi, uning umumiy grammatik ma'nosi va shakllari paradigmasi	2
A13	Kelishik kategoriyasi	2
A14	Kelishik kategoriyasining mustaqil so'z turkumlarida voqelanish imkoniyatlari.	2
A15	Kesimlik kategoriyasi	2
A16	Kesimlik kategoriyasining mustaqil so'z turkumlarida voqelanish imkoniyatlari.	2
A17	Yordamchi so'zlar tahlili	2
A18	O'zbek tilida so'z-gaplar	2

Mustaqil ta'lim (MT) (2-semestr)			**soat**
T/r	**Mustaqil ta'lim mavzulari**	**Mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari va turlari**	**90**
1.	So'zning grammatik va leksik ma'nolari	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
2.	O'zbek tilshunosligida *grammatik kategoriya* tushunchasi talqini	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
3.	O'zbek tilshunosligida umumiy va xususiy grammatik ma'no tavsifi	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
4.	O'zbek tilshunosligida egalik kategoriyasining o'rganilishi	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
5.	O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining formal tadqiqi	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
6.	O'zbek tilshunosligida nisbat kategoriyasining o'rganilishi	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
7.	Ot so'z turkumi, uning tasniflovchi kategoriyalari haqidagi nazariy qarashlar tahlili.	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
8.	Sifat va sifat darajalari haqidagi nazariy qarashlar tahlili.	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
9.	Son va ravish haqidagi nazariy qarashlar tahlili.	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
10.	Taqlid so'zlar va olmosh haqidagi nazariy qarashlar tahlili.	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
11.	Yordamchi so'zlar haqidagi nazariy qarashlar tahlili.	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
12.	So'z-gaplar, ularning xususiyatlari haqidagi nazariy qarashlar tahlili.	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
13.	Ismlar va ularning umumiy grammatik xususiyatlari	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
14.	Sintaktik shakl hosil	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini	3

CS CamScanner

	qiluvchi kategoriyalar, kesimlik kategoriyasi va ularning turlari.	bajarish va tahlilini amalga oshirish	
15.	Ravish so'z turkumi muammosiga doir nazariy qarashlar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
16.	A.Hojievning morfologiyaga doir fikrlari tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
17.	So'z turkumlariga doir nazariy qarashlar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
18.	Fe'l so'z turkumi haqidagi nazariy qarashlar	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
19.	Otga xos grammatik kategoriyalar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
20.	Son so'z turkumining o'rganilishi	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
21.	Bog'lovchilarga doir tadqiqotlar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
22.	Modal so'zlarga doir tadqiqotlar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
23.	Undov so'zlarga doir qarashlar	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
24.	Taqlid so'zlarga oid munozaralar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
25.	Morfologik ma'lumotlar bazasi	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
26.	Morfoanalizatorlar	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
27.	Lemmalash	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
28.	Tokenlash	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
29.	Morfologiyaga oid maqolalar tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3
30.	Affikslar lug'ati tahlili	Berilgan mavzu bo'yicha loyiha ishini bajarish va tahlilini amalga oshirish	3

Asosiy adabiyotlar

1. Sayfullayeva R., Mengliyev B, Boqiyeva G. va b. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2010.
2. Zamonaviy o'zbek tili. Morfologiya. Darslik. – Toshkent: Mumtoz so'z, 2008.
3. Hojiyev A. O'zbek tili morfologiyasi, morfemikasi va so'z yasalishining nazariy masalalari. –Toshkent: Fan, 2010.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5850-son Farmoni (https://lex.uz/docs/4561730)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrdagi "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6084-son Farmoni (https://lex.uz/docs/5058351)
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi "O'zbek tili bayrami kunini belgilash to'g'risida"gi O'RQ-615-son Qonuni (https://lex.uz/docs/4784608)
4. Рахматуллаев Ш. Ҳозирги адабий ўзбек тили. – Тошкент, Университет. – 2006.
5. Abdurauf Fitrat. Sarf. Tanlangan asarlar. IV jild. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006. 140-175-betlar.
6. Nurmonov A. va b. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Morfologiya. (o'quv qo'llanma). -Toshkent, 2001.
7. Xolmanova Z. Hozirgi o'zbek tili. –Toshkent, 2019.

Lug'atlar

1. O'zbek tilining izohli lug'ati: 80 000 dan ortiq so'z va so'z birikmasi (A. Madvaliyev tahriri ostida). 5 jildli. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006.
2. Mengliyev B., Bahriddinova B. O'zbek tilining so'z tarkibi o'quv lug'ati. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
3. Hamrayeva Y. O'zbek tilining o'zlashma so'zlar o'quv izohli lug'ati. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
4. Hojiyev A. O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati. – Toshkent: O'qituvchi, 1974. – 308 b.
5. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. –Toshkent, 2002

Internet manbalari

1. http://www.ziyo.net
2. http://www.literature.uz
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Structuralism
4. www.savodxon.uz

CamScanner

Fan o'qituvchisi to'g'risida ma'lumot

Mualliflar:	M.Abdurahmanova, filologiya fanlari nomzodi, dotsent O.Abdullayeva, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD
E-mail:	MParfi2005@yandex.ru abdullayevaoqila@gmail.com
Tashkilot:	ToshDO'TAU doktoranti ToshDO'TAU Kompyuter lingvistikasi va raqamli texnologiyalar kafedrasi katta o'qituvchisi
Taqrizchilar:	B.Mengliyev – ToshDO'TAU professori, filologiya fanlari doktori. Z.Xolmanova – ToshDO'TAU professori, filologiya fanlari doktori.

Mazkur sillabus universitet o'quv-uslubiy kengashining 2023-yil ____-avgustdagi _____-sonli yig'ilish bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus "Kompyuter lingvistikasi va raqamli texnologiyalar" kafedrasining 2023-yil ____-avgustdagi ___-sonli yig'ilish bayoni bilan ma'qullangan.

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i	V.Nazarov
Fakultet dekani	B.Elov
Kafedra mudiri	B.Elov
Tuzuvchi(lar)	M.Abdurahmanova
	O.Abdullayeva

CamScanner